

การพัฒนาหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย สำหรับผู้เรียน ในต่างประเทศ

Development And Instruction Guildlines Of Thai Classical Dance Curriculum For Learner In Foreign Country

เสาวพร บุญช่วย (Saovaporn BoonChouy)*

อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร (Ubonwan Hongwityakorn)**

ดวงกมล บางชวด (Doungkamol Bangchuad)***

พริ้วฝน เทียนศรี (Prewfon Tainsri)****

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) ศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศ 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศ วิธีและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม การใช้แบบสอบถามความเหมาะสมของร่างหลักสูตร ตรวจสอบการนำเสนอหลักสูตรโดยการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนส่วนมากเป็นผู้ที่เกิดและเติบโตในต่างประเทศมีความสนใจเรื่องวัฒนธรรมไทยไม่มากนัก แต่ผู้ปกครองให้ความสำคัญจึงส่งเสริมให้เรียนโดยมีจุดมุ่งหมายคือการซึมซับวัฒนธรรมและมีโอกาสออกแสดงในงานต่างๆ ผู้ที่เกี่ยวข้องเห็นว่าควรมีการจัดทำหลักสูตร ที่เป็นมาตรฐานเหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยในต่างประเทศ ทั้งเนื้อหา แนวทางการจัดการเรียนรู้ สื่อการสอน แนวทางการวัดและประเมินผล ที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้ที่มีความแตกต่างของผู้เรียน ปรับประยุกต์ให้เข้ากับปัจจัยและสถานการณ์การเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น 6 ระดับตามความสามารถของผู้เรียน มีวัตถุประสงค์การเรียนรู้ 7 ประการคือ 1.สามารถฝึกและเตรียมปฏิบัติตนในการเรียนนาฏศิลป์ได้ถูกต้องและเหมาะสม 2.สามารถปฏิบัติทำนานาฏยศัพท์เบื้องต้นได้ถูกต้อง 3.สามารถปฏิบัติภาษาท่าเบื้องต้น และประกอบบทสนทนาสั้นๆ ได้ถูกต้อง 4.รู้ที่มาและประวัติของเพลง เข้าใจและเห็นคุณค่าของเพลง รวมถึงสามารถน่านาฏยศัพท์และภาษาท่ามาปฏิบัติเป็นท่ารำประกอบเพลงอย่างง่าย 5.รู้จักและบอกชื่อเครื่องแต่งกายของตัวละคร 6.สามารถฝึกปฏิบัติการแต่งกายนาฏศิลป์ได้ 7.สามารถประดิษฐ์อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบบทเพลงที่เรียนและนำไปใช้แสดงได้

* อาจารย์ประจำโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถม

Lecturer, Chulalongkorn University Demonstration Elementary School

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Asst. Prof. Dr., Faculty of Education, Chulalongkorn University

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Asst. Prof. Dr., Faculty of Education, Chulalongkorn University

**** อาจารย์ประจำโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม

Lecturer, Chulalongkorn University Demonstration Secondary School

คำสำคัญ : หลักสูตรนาฏศิลป์, การเรียนการสอนนาฏศิลป์, ผู้เรียนในต่างประเทศ

Abstract

This research aimed at 1) identifying the issues, obstacles, and necessities of teaching and learning Thai classical dance for foreign learners abroad; and 2) developing curricula and providing some guidelines for teaching Thai classical dance for the referred group. This study employed an in-depth interview by adopting questionnaires and demonstrating drafts of the curriculum accompanied by its modules to allow them to inquire and share their comments in the group discussion. The results revealed that most students raised in foreign countries showed a slight interest in Thai culture. However, parents were likely to encourage and promote the awareness of the Thai culture's importance and wanted them to absorb the culture through learning it. In addition, they hoped that their children might have a chance to perform it one day. The participants expressed their concerns that the curriculum should be well-prepared and in accordance with the teaching and learning standards appropriately. The structure of modules included content, learning management guidelines, teaching media, measurements, and evaluation guidelines. However, such modules and approaches should respond to different learners. Therefore, the modules can be flexible enough to meet different learners' backgrounds and external factors, such as different situations. The module can be divided into six levels according to the learners' abilities. Finally, the curriculum's objectives can be generated into seven items, namely, (1) to be able to practice and prepare to practice in learning Thai classical dances correctly and appropriately; (2) to be able to recognize the basic terminology correctly; (3) to be capable of using some basic Thai dancing terms and composing a short conversation relevant to them appropriately; (4) to study some Thai songs origins and history. Furthermore, learners can understand and appreciate the music. Therefore, they can employ some basic Thai dramatic arts terms and gestures in order to perform some basic dances accompaniment to the music; (5) to recognize characters' costumes' names; (6) to be able to put on some intricate Thai classical dancing costumes; finally, (7) to be able to create some essential equipment and use it along with the song that they learn.

Keywords : dramatic arts course, dramatic arts teaching, learners abroad, Thai classical dance

บทนำ

“วัฒนธรรม” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (Royal Institute Dictionary, 2011) หมายถึง “สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามในหมู่คณะ” เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่ออยู่ในวิถีชีวิต เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชน สามารถถ่ายทอดสืบต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น มีทั้งสิ่งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ได้แก่ งานด้านศิลปกรรม ดนตรี นาฏศิลป์ กีฬา จารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี หลักคิดหลักปฏิบัติ มารยาท วรรณคดี ตลอดจนภาษาที่ใช้สื่อสารระหว่างกัน วัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดมาอย่างยาวนานและทรงคุณค่า นั้น ถือเป็นเครื่องหมายที่เป็นการแสดงออกถึงความภาคภูมิใจของคนไทยไม่ว่าจะอยู่ที่ใดในโลกด้วย วัฒนธรรมไทยซึ่งสืบทอดต่อกันมาช้านานนี้ ถือเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็น “คนไทย” ได้อย่างชัดเจน การรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมไทยจึงเป็นสิ่งจำเป็น คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมไทยดังกล่าว จึงได้เริ่มดำเนิน “โครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ตั้งในปี พ.ศ. 2526 จวบจนปัจจุบัน (Center for the Promotion of Thai Language and Culture Teaching, Professor M.L. Jirayut – Professor Thanphuying Poonsap Noppawong Na Ayutthaya, 2019) เปิดการสอน ณ วัดไทยใน 3 ประเทศได้แก่ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ รวม 16 วัด ใน 3 วิชาคือภาษาไทย ดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย

ในแต่ละปีโครงการจะเปิดรับสมัครและจัดอบรมครูอาสาสมัครจากประเทศไทย ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในแต่ละวิชาหมุนเวียนเปลี่ยนไปทุกปี ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนขาดความต่อเนื่องเป็นบางครั้ง อีกทั้งพบว่า ยังมีได้มีการจัดทำหลักสูตรการสอนที่ชัดเจนทุกรายวิชา วิชานาฏศิลป์ ยังมีได้มีการจัดทำหลักสูตรการสอนสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศแต่อย่างใด ทั้งที่เป็นวิชาที่ได้รับความสนใจมากที่สุด สำหรับผู้เรียนที่เป็นเด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ชาวไทย หรือแม้แต่ชาวต่างชาติ และพบว่าผู้เรียนจำนวนมากที่ยังคงรำเรียนนาฏศิลป์ไทยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเห็นได้จากในปัจจุบันมีศิษย์เก่าจำนวนหนึ่งกลับมาเป็นครูอาสาสมัครที่วัดและยังได้ส่งบุตรหลานของตนเองมาเรียนด้วยทำให้เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนเกือบ 40 ปีที่ผ่านมาประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี การกำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ในปัจจุบันจึงมาจากการสอบถามพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการระหว่างผู้ที่สอนเมื่อปีก่อนและผู้ที่กำลังจะเดินทางไปสอนในปีถัดไป การวางแผนการสอนจึงเป็นไปตามความสนใจและสามารถเฉพาะตัวของผู้สอน อีกทั้ง บริบทของวัดไทยในต่างประเทศ สนับสนุนให้ผู้เรียนนาฏศิลป์ได้ออกแสดงในงานต่าง ๆ ตลอดปี ทำให้ผู้เรียนไม่มีเวลาที่จะพัฒนาทักษะพื้นฐานได้มากนักเพราะต้องซ้อมเพื่อออกแสดง เนื่องจากเรียนเพียงสัปดาห์ละ 1-2 ชั่วโมงเท่านั้น โครงการจึงมีแนวคิดว่าจะจัดทำหลักสูตรสำหรับการสอนนาฏศิลป์สำหรับผู้เรียนในโครงการ เพราะการแสดงนาฏศิลป์ให้งดงามนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เรียนต้องมีพื้นฐานนาฏศิลป์อย่างเหมาะสม โครงการจึงสนใจจะจัดทำหลักสูตรนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศที่มีการปรับประยุกต์ เปลี่ยนแปลงบทเรียนนาฏศิลป์ที่มีในประเทศไทยให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนในต่างประเทศซึ่งเกิดและเติบโตในสังคมตะวันตก โดยจะได้นำเสนอทั้งด้านเนื้อหา บทเพลงที่ใช้ และการประเมินผลเพื่อการพัฒนาต่อไปด้วย

การพัฒนาหลักสูตรนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศนี้ นอกจากจะต้องให้ถูกต้องตามหลักสูตรการสอนนาฏศิลป์แล้ว ยังต้องสอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียนที่เกิดและเติบโตในต่างประเทศด้วย เพราะ

ในแต่ละสังคมล้วนมีวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในพื้นที่นั้นๆ ด้วยวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน การส่งเสริมเรื่องการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยสำหรับผู้ที่อยู่ในต่างประเทศนี้ สอดคล้องกับแนวนโยบายของกระทรวงวัฒนธรรมที่เห็นว่าควรมีการสร้างจิตสำนึก ค่านิยม และวิถีวัฒนธรรมของสังคมไทย โดยจัดการศึกษา วิจัย บริหารการจัดการองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ตามเป้าประสงค์ที่สำคัญคือ ให้มีการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ โดยประชาชนมีส่วนร่วม ให้คนไทยมีความรัก ภูมิใจในวัฒนธรรมและความเป็นไทย มีความสัมพันธ์เกียรติภูมิและภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ดีในระดับนานาชาติ เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงามกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (Department of Cultural Promotion., 2017)

จากผลการศึกษาบริบทของผู้เรียนดนตรีไทยของโครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยในต่างประเทศ คณะครุศาสตร์ โดยวิชาฉัตรแก้ว เหล่าวานิช และคณะ (Laowanich et al., 2019) พบว่าผู้เรียนในอดีตปัจจุบันมีความแตกต่างกันโดยเฉพาะผู้เรียนในปัจจุบันที่เป็นคนเชื้อสายไทยแต่เกิดในต่างประเทศและมีคุณพ่อและ/หรือคุณแม่เกิดในต่างประเทศหรือที่เราเรียกว่า Third generation ทำให้ไม่คุ้นชินกับท่วงทำนองของดนตรีไทยที่สำคัญคือการไม่ทราบถึงความหมายของการแสดงหรือบทเพลงเหล่านั้นอันเป็นหัวใจสำคัญของการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยจึงเป็นเนื้อหาที่สมควรได้รับการเพิ่มเติม เนื่องด้วยปัจจัยด้านผู้เรียนในต่างประเทศที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและภาษาที่ใช้ในการสื่อสารจากผู้เรียนในประเทศไทยนี้เองทำให้การจัดการเรียนการสอนดนตรีไทยต้องปรับเนื้อหาและวิธีการให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าปัญหาดังกล่าวก็น่าจะเกิดกับการสอนนาฏศิลป์เช่นกัน ในภาพรวมการสอนนาฏศิลป์ไทยที่ผ่านมาไม่มีการจัดทำหลักสูตรนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศซึ่งมีบริบทที่แตกต่างจากผู้เรียนในประเทศไทย จึงไม่สามารถนำหลักสูตรที่มีไปใช้ได้ หากแต่ต้องนำมาปรับประยุกต์ให้เข้ากับความต้องการและบริบทของผู้เรียน ดังนั้นการจัดทำหลักสูตรการสอนนาฏศิลป์ไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อทำให้การเรียนการสอนมีมาตรฐานบนแนวทางเดียวกัน หลักเกณฑ์การจัดทำหลักสูตรดังกล่าวเป็นไปตามแนวทางของสพฐฯ คำโพธิ์ (Kampo, 2017) ที่มีองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาความรู้และทักษะคือ 1) ผู้สอนและผู้เรียน 2) หลักสูตรหรือแนวทางในการจัดการเรียนการสอน 3) วิธีการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ 4) สื่อการสอน และ 5) การวัดประเมินผล ทั้งนี้สิ่งสำคัญของการสอนนาฏศิลป์คือผู้สอนต้องเข้าใจในเนื้อหาและสร้างสรรค์การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจและทำได้ตามขั้นตอน จนกระทั่งนำไปประยุกต์ใช้ได้ จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า หลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมจะส่งผลอย่างมากต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยและคณะจึงเห็นว่าควรมีการพัฒนาหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เป็นมาตรฐานและเหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยในต่างประเทศ ทั้งเนื้อหา รูปแบบ การนำเสนอผลงาน สื่อการสอน รวมถึงแนวทางการวัดและประเมินผล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นหลักสูตรที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้ที่มีความแตกต่างของผู้เรียน และสามารถปรับประยุกต์ให้เข้ากับปัจจัยและสถานการณ์การเรียนรู้ อาทิ สถานการณ์โรคระบาด COVID-19 ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การเรียนการสอน รวมทั้งปฏิสัมพันธ์กันของนักเรียนและครู การพัฒนาหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมไทยอันทรงคุณค่าสืบไป

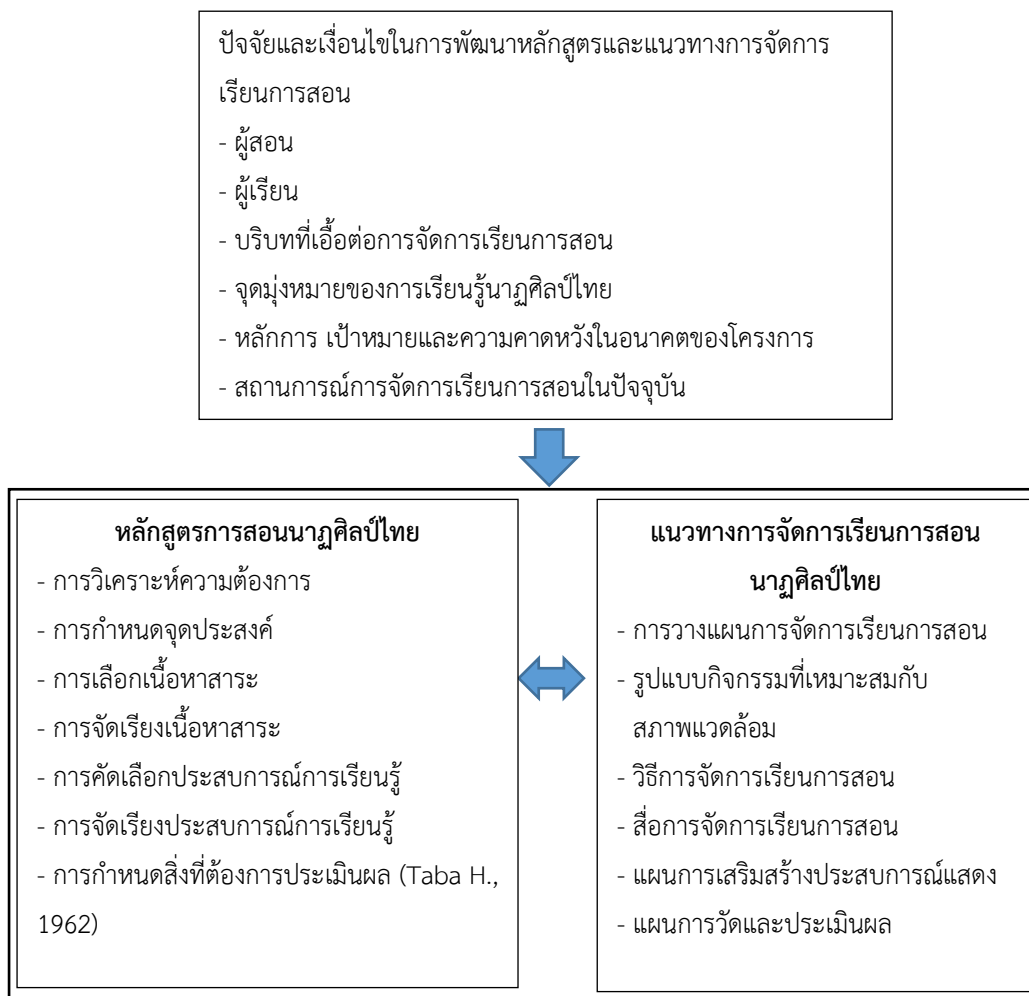
วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) ศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศ
- 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การจัดทำหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนในครั้งนี้ เป็นการเฉพาะที่ใช้ในโครงการการสอนวัฒนธรรมไทยและภาษาไทยให้กับผู้เรียนในต่างประเทศที่มีบริบทที่แตกต่างจากผู้เรียนในประเทศไทย ทั้งด้านภาษาและความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีความแตกต่างจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งมุ่งหวังให้ผู้เรียนเข้าใจองค์ประกอบของนาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิด และสามารถนำนาฏศิลป์ไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน หากแต่หลักสูตรนี้ เป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่ได้นำหลักสูตรการเรียนการสอนนาฏศิลป์ของไทยจากสถาบันที่สอนนาฏศิลป์โดยเฉพาะหลาย ๆ แห่งมาปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม เอกลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นของผู้เรียนในต่างประเทศที่ไม่ได้พูดภาษาไทยหรืออยู่ในบริบทสังคมไทย โดยศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขในด้านผู้สอน ผู้เรียน บริบทที่เกี่ยวข้อง จุดมุ่งหมายของผู้เรียน หลักการและความคาดหวังของการใช้หลักสูตร รวมทั้งนำสถานการณ์การจัดการเรียนการสอนที่เป็นปัญหาและตรงความต้องการในสังคมนั้นมาเป็นพื้นฐานในการจัดทำหลักสูตร อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้ใช่หลักสูตร และผู้ที่เคยใช้หลักสูตรร่วมกันพิจารณาเพื่อการจัดทำหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนในต่างประเทศมากที่สุด ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (Sutthiratt, 2013: 186) การจัดทำหลักสูตรมีขั้นตอนที่สำคัญตามที่ Taba H. (Taba H., 1962: 347 – 279) ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การวิเคราะห์ความต้องการ (Diagnosing needs) คือการมองถึงปัญหาและข้อจำกัด ตั้งแต่เริ่มวางแผนการจัดทำหลักสูตร ซึ่งอาจก่อให้เกิดความคิดใหม่ๆ สำหรับการจัดทำหลักสูตรที่เหมาะสมต่อไป 2. การกำหนดจุดประสงค์ (Formulating specific objective) คือการหาจุดเน้นเพื่อผู้เรียน การสร้างทัศนคติ หรือจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการพัฒนา สิ่งที่ต้องกระตุ้น การเสริมสร้างจุดแข็ง การริเริ่มสิ่งใหม่ๆ จนเกิดเป็นนิสัยหรือทักษะที่พึงลึกของผู้เรียน 3. การเลือกเนื้อหาสาระ (Selecting content) หลังจากการวิเคราะห์ความต้องการและกำหนดวัตถุประสงค์ ในเบื้องต้นแล้วจะสามารถกำหนดทิศทางของเนื้อหาที่จะนำมาสอนได้ โดยอาจมีทั้งเนื้อหาทั่วไปและเนื้อหาที่เป็นการเฉพาะ 4. การจัดเรียงเนื้อหาสาระ (Organizing content) คือการลำดับความสำคัญของเนื้อหาเพื่อให้เกิดความเข้าใจ โดยผู้จัดทำหลักสูตรต้องเข้าใจพื้นฐานของเนื้อหานั้นๆ แล้วนำมาสร้างสรรค์เป็นหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนใหม่ที่เหมาะสม 5. การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ 6. การจัดเรียงประสบการณ์การเรียนรู้ (Selecting and organizing learning experience) เป็นการนำเนื้อหาที่ได้มาจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่แต่ละกิจกรรมต้องมีวัตถุประสงค์ เนื้อหา แนวทางการจัดการเรียนการสอน โดยสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมระหว่างการใช้หลักสูตร และ 7. การกำหนดสิ่งที่ต้องการประเมินผล (Evaluation) คือการตัดสินผลที่ได้จาก

การกำหนดจุดมุ่งหมาย การวินิจฉัย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรต่อไป การศึกษาเอกสารของ Taba H. (1962) แสดงให้เห็นว่าการจัดทำหลักสูตรมี 7 ขั้นตอนที่สำคัญ หากแต่เมื่อศึกษาเอกสารอื่นเพิ่มเติมพบว่า ได้มีการนำแนวคิดดังกล่าวมาปรับปรุงต่อยอดและเพิ่มขั้นตอนการตรวจสอบความสมดุลและลำดับ (Checking for balance and sequence) หลังจากได้ดำเนินการไปแล้ว ควรมีการทบทวนและนำมาปรับปรุงต่อไป หากแต่ขั้นตอนที่ 8 นี้ยังมิได้ดำเนินงานในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากยังมิได้นำไปใช้ทดลองในบริบทจริง หากแต่จะนำไปดำเนินการต่อไป จากการศึกษาเอกสารดังกล่าว จึงได้วิเคราะห์และจัดทำเป็นกรอบการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) วิธีที่ใช้ในการวิจัยคือ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group interview) การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และ การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ผู้ให้ข้อมูลเป็นพระภิกษุสงฆ์ ผู้ประสานงานของวัด ที่เป็นกรรมการของโรงเรียนภาษาและวัฒนธรรมประจำวัด หรือผู้ที่เจ้าอาวาสมอบหมาย

ให้เป็นผู้ให้สัมภาษณ์หรือตอบแบบสอบถาม และครูอาสาวิชานาฏศิลป์ทั้งหมดที่ประจำอยู่ที่วัดในสหรัฐอเมริกาของโครงการฯ ซึ่งกำลังปฏิบัติงานอยู่ในต่างประเทศตลอดช่วงเวลาของการวิจัย ซึ่งวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียน การสอนนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศ โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสารข้อมูลการประเมินการสอนและความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการศึกษาเอกสารข้อมูลโครงการ เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาเครื่องมือการเก็บข้อมูลด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group interview) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย พระภิกษุหรือผู้ประสานงานของวัด อดีตครูใหญ่ อดีตผู้อำนวยการโครงการ ผู้อำนวยการโครงการฯ และครูอาสาสมัครที่ปฏิบัติงานในปี พ.ศ.2562-2563 วุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี โดยจบสาขาการสอนนาฏศิลป์ไทย หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ปกครอง ครูอาสาสมัคร ศิษย์เก่า และผู้เรียน ตัวอย่างคำถามการสัมภาษณ์ อาทิ จากประสบการณ์ของผู้ตอบได้ประสบปัญหา และมีวิธีการแก้ไขปัญหายังไร มีการวัดความรู้และทักษะของผู้เรียนหรือไม่ อย่างไร และความคิดเห็นถึงการปลูกฝังความเป็นไทยผ่านกิจกรรมนาฏศิลป์ไทย

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์การพัฒนาหลักสูตรซึ่งได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ (In-depth interview) ด้านการจัดทำหลักสูตรนาฏศิลป์ไทย ตามหลักการของไทเลอร์ (Tyler's rationale) จากการตั้งคำถามพื้นฐาน 4 ประการคือ 1) จุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดให้ผู้เรียน 2) ประสบการณ์ทางการศึกษาที่ควรจัดให้ผู้เรียน 3) การจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไรให้การสอนมีประสิทธิภาพ 4) จะประเมินผลอย่างไร โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน 7 ขั้นตอนตามรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบ (Taba, 1962) กล่าวคือ 1. การวิเคราะห์ความต้องการ (Diagnosis of needs) 2. การกำหนดจุดประสงค์ (Formulation of objective) 3. การเลือกเนื้อหาสาระ (Selection of content) 4. การจัดเรียงเนื้อหาสาระ (Organization of content) 5. การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (Selection of learning experiences) 6. การจัดเรียงประสบการณ์การเรียนรู้ (Organization of learning experiences) 7. การกำหนดสิ่งที่ต้องการประเมินผล และวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ (Determination of what to evaluation and the ways and means of doing it) ทั้งนี้เพื่อนำกลับไปพัฒนาหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนต่อไป ตัวอย่างคำถามเช่น วิธีการปลูกฝังทัศนคติเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการเรียนภาษาไทยจำเป็นหรือไม่ อย่างไร รูปแบบการสอนนาฏศิลป์ไทยในต่างประเทศควรเป็นอย่างไร เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบคุณภาพและความเหมาะสมของหลักสูตร มี 2 ขั้นตอนดังนี้ 3.1 การประเมินร่างหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยให้อดีตครูอาสาสอนนาฏศิลป์ไทยในต่างประเทศตอบแบบสอบถามประเมินค่า(Rating Scale) และคำถามปลายเปิดเพื่อให้ได้ผลของแบบสอบถาม หลังจากนั้น จึงนำผลที่ได้ไปปรับร่างหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสนอผู้ทรงคุณวุฒิให้พิจารณาในการสนทนากลุ่มต่อไป 3.2 การสนทนากลุ่ม(Focus group discussion)ผู้วิจัยนำร่างหลักสูตรและ

แนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ได้มาจัดการสนทนากลุ่มเพื่อประเมินผลถึงความเหมาะสมในเนื้อหา
กิจกรรมการประเมินผลและคู่มือการจัดการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

การกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง(Purposive Sampling)เพื่อให้ได้กลุ่ม
ตัวอย่างที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับกรอบการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรคและความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียน
การสอนนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศในเดือนตุลาคมพ.ศ.2563–มกราคม พ.ศ.2564 มีด้วยกัน 3
กลุ่มได้แก่ 1.1 พระภิกษุ/ผู้ประสานงานวัดไทยในต่างประเทศประเทศที่เข้าร่วมโครงการโดยการสัมภาษณ์เชิง
ลึกผ่านระบบออนไลน์ หรือการตอบกลับเป็นเอกสาร 1.2 ผู้อำนวยการโครงการวัดไทยปัจจุบัน จำนวน 1 คน
/ อดีตผู้อำนวยการโครงการจำนวน 1 คน และอดีตครูใหญ่ จำนวน 1 คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผ่านระบบ
ออนไลน์ 1.3 ครูอาสาสมัครปี พ.ศ.2562 - 2563 โดยการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) ผ่านระบบ
ออนไลน์เนื่องจากต้องการข้อมูลที่เป็นปัจจุบันที่สุดจึงคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลเป็นครูอาสาที่ยังปฏิบัติการอยู่
ต่างประเทศซึ่งมีประสบการณ์สอนแบบปกติ และแบบออนไลน์ จากวัดไทยลอสแอนเจลิส วัดธัมมามารามชิคาโก
วัดพุทธาบุญธรรม พิธีมณฑล วัดพุทธาวาส ฮอร์ตัน วัดสุทธาวาส ริเวอร์ไซด์ วัดนวมินทรราชูทิศ บอสตัน วัดวชิร
ธรรมปทีป นิวยอร์ก และ วัดไทยกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. วัดละ 1 คน รวมจำนวน 8 คน

2. ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 เพื่อพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน โดยคณะผู้วิจัยได้ร่างหลักสูตร
และแนวทางการจัดการเรียนการสอน โดยจัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อให้พิจารณา โดยอดีตครูอาสาที่สอน
ก่อนปี พ.ศ. 2562 และผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏศิลป์ไทย ประกอบด้วย 2.1 ครูอาสาสมัครในอดีต ซึ่งเริ่มจากการ
นำร่างหลักสูตรให้พิจารณาโดยการสนทนากลุ่มแบบไม่เป็นทางการ แล้วจึงให้ตอบแบบสอบถาม โดยมีผู้ตอบ
แบบสอบถามทั้งสิ้น จำนวน 35 คน ประกอบด้วยครูอาสาทุกวัดจาก 3 ประเทศที่เข้าร่วมโครงการ ทั้งครู
ประจำการ 1 ปี และครูภาคฤดูร้อน ในเดือนมิถุนายน 2564 2.2 ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีบทบาทด้านนาฏศิลป์ศึกษา
ในประเทศไทย ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียน
การสอน

3. ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 3 เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน โดย
การสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย 3.1 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏศิลป์ไทย โดยมีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาโท
โดยจบการศึกษาด้านนาฏศิลป์ไทย และมีประสบการณ์การสอนในต่างประเทศ อีกทั้งมีประสบการณ์การสอน
นาฏศิลป์ไทยไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 3 คน 3.2 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา โดยมีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญา
เอกด้านหลักสูตรและการสอนหรือสาขาที่เกี่ยวข้อง โดยมีประสบการณ์การสอนไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 4
คน 3.3 อดีตครูอาสาสมัคร โดยมีประสบการณ์เป็นครูอาสาในโครงการฯ มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี
โดยจบการศึกษาในสาขาวิชาการสอนนาฏศิลป์ไทยหรือสาขาที่เกี่ยวข้อง และมีประสบการณ์สอนนาฏศิลป์ไม่
น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (IRB) ตามระเบียบของการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในรูปแบบของการพิจารณาแบบลดขั้นตอน เพื่อเป็นการพิทักษ์สิทธิ์ ป้องกันความเสี่ยง และรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย โดยคณะวิจัยจะบันทึกภาพและคำสัมภาษณ์โดยจะทำลายภายใน 1 ปีหลังจากเสร็จสิ้นการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการขอการพิจารณาจำนวน 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 คือแบบสัมภาษณ์ 3 ชุดได้แก่ 1. แบบสัมภาษณ์พระ/ผู้ประสานงานในต่างประเทศ 2. แบบสัมภาษณ์อดีตครูใหญ่/อดีตผู้อำนวยการโครงการและผู้อำนวยการโครงการ และ 3. แบบสัมภาษณ์ครูอาสาที่ปฏิบัติงานในปี พ.ศ. 2562 - 2563 ครั้งที่ 2 ประกอบด้วย 1. แบบสอบถามความเหมาะสมของร่างหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนสำหรับอดีตครูอาสา และ 2. แบบสนทนากลุ่มสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ ดำเนินการในสถานการณ์โรคระบาดโควิด -19 จึงดำเนินการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มผ่านระบบออนไลน์ จากนั้นจึงถอดประเด็นการให้สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม แล้วนำไปตรวจสอบข้อมูลเสนอเป็นงานวิจัย

การตรวจสอบข้อมูล จากข้อมูลการสัมภาษณ์ในประเด็นสภาพปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยนั้น ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยใช้แนวคิดของสุภาศักดิ์ จันทวานิช (Chantavanich, 2018) เป็นฐาน ซึ่งเป็นการตรวจสอบด้านข้อมูล (Data triangulation) ซึ่งเมื่อได้รับข้อมูลมาแล้ว คณะผู้วิจัยจะนำมาตรวจสอบว่าข้อมูลมีความสอดคล้องกันหรือไม่ เพื่อนำไปสรุปประเด็นและเรียบเรียงเป็นฐานข้อมูลเพื่อใช้วิเคราะห์ต่อไปวิธีการวิเคราะห์ 1.การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์นั้น เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยนำชุดข้อมูลมาตรวจสอบและเรียงเรียงเป็นประเด็นเพื่อนำมาใช้อย่างเป็นระบบ พิจารณาโดยวิธีเจ้านับ เช่นประเด็นสภาพปัญหา คณะผู้วิจัยได้นำมาจัดจำแนกความถี่ของปัญหาในแต่ละด้านว่ามีทั้งหมดกี่ด้าน และด้านใดมีความถี่มากที่สุด ควรได้รับการแก้ไข 2.การวิเคราะห์ข้อมูลจากการพิจารณาร่างหลักสูตรโดยแบบประมาณค่า 4 ระดับ (Rating scale) และแบบสอบถามปลายเปิด โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติในการประเมินค่ารวม (Method of Summated Rating) เพื่อทำการรวมคะแนนและสรุปว่าผลการประเมินอยู่ในเกณฑ์ใด ได้แก่ ดีมาก ดี พอใช้ และควรปรับปรุง และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จากนั้น แกะไขร่างหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน นำไปสู่ประเด็นการวิพากษ์ในการสนทนากลุ่มต่อไป 3. การนำเสนอหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยปรับจากข้อวิพากษ์ของการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) โดยคณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) อีกทั้งนำประเด็นที่ได้จากการวิพากษ์และข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาจัดจำแนกประเด็นอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้หลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ได้รับการพัฒนาอย่างชัดเจน ครอบคลุมทุกมิติการพัฒนาของผู้เรียนในต่างประเทศ

ผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศ แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ในแต่ละด้านแยกตามสภาพปัญหา อุปสรรค และความต้องการจำเป็นได้ดังนี้ 1) ด้านผู้สอน พบว่า สภาพและความต้องการจำเป็นปัจจุบันของครูอาสาสมัครตามความต้องการของวัดไทยคือ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และทักษะนาฏศิลป์ไทยเป็นอย่างดี รู้จักปรับประยุกต์ใช้ชุดหรืออุปกรณ์ประกอบการแสดงที่มีอย่างจำกัดในต่างประเทศอย่างสร้างสรรค์ และควรมีทักษะในการบูรณาการการเรียนการสอนนาฏศิลป์กับดนตรีไทยและภาษาไทยเข้าด้วยกัน สามารถสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษได้ เป็นผู้ที่มีกิจกรรมรายท อริยาบถ การพุดจาและการประพุดปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียน ตลอดจนสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของการสอนนาฏศิลป์ในต่างประเทศได้ ปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่พบคือ การที่ต้องเปลี่ยนครูอาสาสมัครทุกปี จึงต้องใช้เวลาในการปรับตัวระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนเป็นระยะเวลาหนึ่งทุกปี ทำให้การเรียนขาดความต่อเนื่องไปบ้าง 2) ด้านผู้เรียน สภาพและปัญหาที่พบคือ เด็กนักเรียนส่วนมากมาจากชนชั้นกลางในสหรัฐอเมริกาและไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการเรียนนาฏศิลป์ไทยมากนัก เพราะไม่ได้อยู่ในชีวิตประจำวันส่วนมากจะเรียนเพียง 6 ปี ความต้องการจำเป็นคือ การจัดชั้นเรียนให้เหมาะสมของผู้เรียนแต่ละคนจึงเป็นเรื่องสำคัญเพราะนักเรียนที่อายุเท่ากันอาจจะมีทักษะแตกต่างกันได้ 3) บริบทที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน สภาพและปัญหาที่พบคือ การจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์จะประสบความสำเร็จได้ จะต้องมาจากการให้การสนับสนุนของคณะกรรมการบริหารวัดในเรื่องของการจัดเตรียมสถานที่เรียนและอุปกรณ์ต่าง ๆ จัดระเบียบการเรียน การจัดหาที่แสดงเพื่อเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนวัฒนธรรมไทย และที่สำคัญคือ การทำงานของคณะกรรมการร่วมกับพระและครูอาสาที่ราบรื่น ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การจัดการเรียนการสอนประสบความสำเร็จ ความต้องการจำเป็นคือ สัญญาณ Internet สำหรับการจัดการเรียนการสอนในช่วงโรคระบาด COVID-19 เป็นสิ่งสำคัญที่จะสนับสนุนให้ครูสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) จุดมุ่งหมายของการเรียนนาฏศิลป์ไทย สภาพที่พบคือ ผู้เข้ามาเรียนในระยะหลังไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อสืบสานวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว แต่ยังเห็นว่าเป็นโอกาสในการเรียนรู้สิ่งที่แตกต่างจากคนทั่วไปในประเทศที่ตนเองอยู่ ปัญหาและความต้องการจำเป็นคือ ผู้ปกครองหลายคนเห็นว่า การที่บุตรหลานได้รับโอกาสแสดงในงานต่าง ๆ เป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญในการเข้ามาเรียน 5) หลักการ เป้าหมายและความคาดหวังในอนาคตของโครงการ สภาพที่พบคือ เป้าหมายของโครงการในปัจจุบันยังไม่เปลี่ยนไปจากอดีต กล่าวคือ ความมุ่งมั่นที่จะเสริมสร้างความภาคภูมิใจของความเป็นไทยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย ดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย แต่มีการปรับเปลี่ยนหลักการตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป กล่าวคือ อาจมีการเรียนผ่านระบบออนไลน์มากขึ้น โดยสามารถออนไลน์การเรียนการสอนได้จากประเทศไทย ส่วนในเรื่องความคาดหวังของโครงการ ความต้องการจำเป็นคือ ไม่ควรให้เด็กเรียนเพื่อทำตามเพียงอย่างเดียว ควรส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสแสดงในงานต่าง ๆ และปรับประยุกต์การแสดงในรูปแบบการแสดงสร้างสรรค์ได้อย่างเหมาะสม 6) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรนาฏศิลป์ไทย สภาพที่พบคือ ควรที่จะมีการจัดทำหลักสูตรที่เป็นมาตรฐาน ทั้งการวัดระดับผู้เรียนเพื่อแบ่งชั้น หลักสูตรที่ประกอบด้วยการเสริมสร้างความเป็นไทย เนื้อหาและการฝึกทักษะนาฏศิลป์อย่างจริงจังเป็นระบบ รวมถึง

การประเมินผลหลังการสอนด้วย นอกจากนี้ และความต้องการจำเป็นคือ ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับการสอนเป็นภาษาอังกฤษ โดยอาจมีการรวบรวมคำศัพท์ที่ใช้เพื่อเป็นคู่มือประกอบการสอนของครูอย่างเหมาะสม

2. การพัฒนาหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำมาพัฒนาเป็นร่างหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์สำหรับผู้เรียนในต่างประเทศ และนำไปตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า หลักสูตรการจัดการเรียนการสอนแบ่งเป็น 6 ระดับ จากง่ายไปยาก โดยคำนึงถึงระดับความรู้และทักษะความสามารถของผู้เรียนเป็นสำคัญ และมีวัตถุประสงค์การเรียนรู้ 7 ประการ แยกตามหมวดการจัดเนื้อหาการเรียนรู้ดังนี้ หมวดความรู้ 1) จุดประสงค์การเรียนรู้เรื่องการสามารถฝึกและเตรียมปฏิบัติตนในการเรียนนาฏศิลป์ได้ถูกต้องและเหมาะสม หมวดทักษะ 2) จุดประสงค์การเรียนรู้เรื่องความสามารถปฏิบัติทำนฏยศัพท์เบื้องต้นได้ถูกต้อง (ทำนฏยศัพท์เบื้องต้น) 3) จุดประสงค์เรื่องความสามารถปฏิบัติภาษาท่าทำเบื้องต้นได้ถูกต้อง (ภาษาท่า และภาษาท่าเลียนแบบ) หรือการประกอบบทสนทนาสั้นๆ ได้ 4) จุดประสงค์เพื่อให้รู้ที่มาและประวัติของเพลง เข้าใจและเห็นคุณค่าของเพลง รวมถึงสามารถนำนาฏยศัพท์และภาษาท่ามาปฏิบัติเป็นท่ารำประกอบเพลงอย่างง่าย 5) จุดประสงค์เรื่องการรู้จักและบอกชื่อเครื่องแต่งกายของตัวละคร 6) จุดประสงค์การเรียนรู้เรื่องความสามารถฝึกปฏิบัติการแต่งกายนาฏศิลป์ได้ หมวดเจตคติ 7) จุดประสงค์การเรียนรู้เรื่องความสามารถประดิษฐ์อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบบทเพลงที่เรียนและสามารถนำไปใช้แสดงได้

สำหรับการจัดทำโครงสร้างหลักสูตรนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศ แบ่งเป็น 6 ระดับตามความสามารถของผู้เรียน โดยแบ่งเนื้อหาในแต่ละระดับประกอบด้วย 1) หมวดความรู้ จัดเนื้อหาการเรียนรู้ในเรื่อง ความรู้เบื้องต้นทางด้านนาฏศิลป์ ได้แก่ การปฏิบัติตัวและเตรียมตัวเบื้องต้นก่อนเรียน ได้แก่ ทำนึ่ง การทำความเคารพ การตัดมือและแขน และการยกขา มีเป้าประสงค์คือเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตนในการเตรียมความพร้อมก่อนเรียนได้ถูกต้องและเหมาะสม 2) หมวดทักษะ จัดเนื้อหาการเรียนรู้ในเรื่อง การฝึกปฏิบัติด้านทักษะทางนาฏศิลป์ ได้แก่ นาฏยศัพท์พื้นฐาน ได้แก่ นาฏยศัพท์ส่วนศีรษะและลำตัว มือและแขน ขาและเท้า ภาษาท่า การปฏิบัติท่ารำที่ใช้ในการแสดง โดยมีเป้าประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัตินาฏยศัพท์พื้นฐาน ภาษาท่าในการเรียนนาฏศิลป์ได้อย่างถูกต้องตลอดจนนำความรู้ไปใช้ในการแสดงทางนาฏศิลป์ได้ต่อไป และเนื้อหาเรื่ององค์ประกอบทางการแสดง โดยเป็นการเรียนรู้ชุดการแสดงในเรื่องของเพลงร้อง ทำนองเพลง เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ที่ใช้ โอกาสที่ใช้ โดยมีเป้าประสงค์คือเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถบอกและอธิบายได้ในเรื่องขององค์ประกอบทางการแสดง ตลอดจนฝึกปฏิบัติการแต่งกาย การประดิษฐ์อุปกรณ์ประกอบการแสดงและสามารถนำไปใช้ได้ 3) หมวดเจตคติ จัดเนื้อหาการเรียนรู้ที่ส่งเสริม ตระหนักและเห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมของไทย ได้แก่ เรื่องประวัติความเป็นมาของชุดการแสดง ประวัติและความหมายของของเพลง ที่มาของท่ารำ โดยมีเป้าประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของการแสดงนาฏศิลป์ไทยในแต่ละชุดได้อย่างถูกต้องตลอดจนตระหนัก เห็นคุณค่าและความสำคัญของความเป็นไทยจากชุดการแสดง ในส่วนของกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการสอนและแนวทางการประเมินผลนั้น ประกอบด้วยกิจกรรมที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความสามารถด้านนาฏศิลป์ของผู้เรียน กิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความตระหนัก เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม

ไทยผ่านการเรียนนาฏศิลป์ โดยมีสื่อการสอน ใบความรู้ คลิปวิดีโอ ฯลฯ และแนวทางการประเมินผลในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการสังเกตการร่วมกิจกรรมทั้งในการเรียนและการแสดง การประเมินทักษะ การสังเกตพฤติกรรมทั่วไป โดยแบ่งออกเป็น 1) การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะความสามารถทางด้านนาฏศิลป์ไทย 2) การจัดกิจกรรมส่งเสริมความตระหนักคุณค่าของนาฏศิลป์ในการใช้ชีวิตของผู้เรียน 3) ระยะเวลาการสอนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ รวมแต่ละระดับใช้เวลาเรียน 40 คาบ ทั้งนี้ผู้วิจัยนำแนวทางดังกล่าวมาจัดทำเป็นตัวอย่างข้อมูลคู่มือครูเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนตามแต่ละระดับชั้นการเรียนรู้ ปรากฏอยู่ในคู่มือครูดังนี้

ตัวอย่างข้อมูลคู่มือครูสำหรับการจัดการเรียนการสอน ระดับที่ 2

ชื่อเพลง ชาวไทย

วัตถุประสงค์	เนื้อหา	หมายเหตุ
1. สามารถฝึกและเตรียมปฏิบัติตนในการเรียนนาฏศิลป์ตลอดจนทบทวนและฝึกฝนนาฏยศัพท์เพิ่มเติมที่ใช้ในการปฏิบัติท่ารำได้ถูกต้องและเหมาะสม (ท่ารำและการยกเท้า)	- การนั่ง และการทำความเคารพ - การเตรียมความพร้อมก่อนเรียน (ดัดมือ ดัดแขน ฯลฯ) - การปฏิบัตินาฏยศัพท์ ย่ำเท้า จีบ ตั้วง	สื่อประกอบการสอน https://www.youtube.com/watch?v=7cSdDHHw3D8
2. สามารถปฏิบัติภาษาท่าประกอบบทสนทนาสั้นๆได้	แล้วแต่ผู้สอนกำหนดโจทย์จากเนื้อเพลง เช่น เราควรช่วยดูแลประเทศชาติ ให้เจริญรุ่งเรือง	
3. รู้ที่มาและประวัติของเพลง เข้าใจและเห็นคุณค่าของเพลง รวมถึงสามารถนำนาฏยศัพท์และภาษาท่ามาปฏิบัติเป็นท่ารำประกอบเพลงอย่างง่าย	- เนื้อเพลง ทำนองเพลง - การทำความเคารพก่อนเริ่มปฏิบัติท่ารำ - การจับคู่รำ ชาย หญิง - ทำจีบปรกข้าง - ทำตั้วงระดับใบหน้า - การย่ำเท้าตามจังหวะเพลง - การเคลื่อนที่ตามรูปแบบเฉพาะของเพลง (เคลื่อนที่เป็นวงกลม)	

วัตถุประสงค์	เนื้อหา	หมายเหตุ
4. รู้จักและบอกชื่อเครื่องแต่งกายที่ใช้ประกอบบทเพลงที่เรียนได้	ชุดไทยตามสมัยนิยม	
5. สามารถประดิษฐ์อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบบทเพลงที่เรียนและสามารถนำไปใช้แสดงได้	ดอกไม้ติดผมอย่างง่าย	

อภิปรายผล

1. สภาพการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศในปัจจุบัน พบปัญหาเรื่องการสื่อสาร ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ศิษย์เก่าหรือรุ่นพี่ที่มีความสามารถเข้าร่วมเป็นครู จะสามารถช่วยลดปัญหาการสื่อสารและสร้างความตระหนักคุณค่าในตนเองผ่านการสอนนาฏศิลป์ เนื่องจากผู้เรียนในปัจจุบันเป็นเด็กที่เกิดและเติบโตในต่างประเทศ แม้ว่าบางคนจะมีเชื้อสายไทย แต่ไม่มีโอกาสในการเรียนรู้การใช้ภาษาไทย ดังนั้น ครูอาสาสมัครต้องพัฒนาพื้นฐานภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้วย ประกอบกับสถานการณ์ COVID – 19 ที่ทำให้มีการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ทำให้ยากต่อการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเปิดโอกาสให้ศิษย์เก่าหรือรุ่นพี่ที่มีความสามารถร่วมเป็นครูในลักษณะครูท้องถิ่น หรือครู local ด้วย น่าจะช่วยลดปัญหาดังกล่าวได้จากการเป็นผู้ช่วยประสานและอธิบายรายละเอียดให้กับผู้เรียนด้วยภาษาเดียวกัน นอกจากช่วยลดปัญหาในการสอนแล้ว ยังจะเป็นการเพิ่มความตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเองอีกทางหนึ่ง จากข้อมูลการประเมินการสอนและความต้องการของอาจารย์นิเทศก์ที่พบว่า ผู้เรียนนาฏศิลป์ในต่างประเทศที่มีความสนใจในการเรียนรู้นาฏศิลป์อย่างจริงจัง มีการเข้าร่วมกับชมรมนาฏศิลป์เพื่อพัฒนาฝีมือทางด้านนาฏศิลป์ และกลับมาเป็นรุ่นพี่ช่วยสอนให้กับรุ่นน้อง สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะหลายประการที่เพิ่มเติมขึ้นจากการเรียนรู้ และร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการส่งต่อความรู้ นำมาซึ่งความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่ไม่เพียงแต่เป็นต้นแบบให้รุ่นน้องเท่านั้น แต่ตนเองยังเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองที่ได้จากการเรียนนาฏศิลป์ จึงสนใจสืบสานต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของแพรวภัทร ยอดแก้ว (Yodkaew, 2018) ที่พบว่า นักเรียนที่เรียนนาฏศิลป์ไทยในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีการพัฒนาศักยภาพตนเองตามแนวคิด 6Q ได้แก่ ความฉลาดทางสติปัญญา ความฉลาดทางอารมณ์ ความฉลาดในการริเริ่มสร้างสรรค์ ความฉลาดทางศีลธรรมจริยธรรม ความฉลาดที่เกิดจากการเล่น และความฉลาดในการแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นที่มาของความรักความผูกพันในนาฏศิลป์ไทย รวมถึงความเป็นไทย

2. การพัฒนาหลักสูตรนาฏศิลป์สำหรับผู้เรียนในต่างประเทศ ควรมีแนวทางการพัฒนาเพื่อให้เป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะ วัตถุประสงค์การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรนาฏศิลป์สำหรับผู้เรียนในต่างประเทศ ควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการยอมรับและความเข้าใจวัฒนธรรมไทยในสังคมนานาชาติ มีความแตกต่างจากจุดประสงค์ของหลักสูตรนาฏศิลป์ในประเทศไทยที่เน้นความถูกต้องและสวยงาม เห็นคุณค่าในฐานะเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติเป็นหลัก ดังนั้น การจัดเนื้อหาการเรียนรู้ในหลักสูตรนาฏศิลป์สำหรับผู้เรียนในต่างประเทศที่ไม่มีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีหรือมีพื้นฐานภาษาไทยค่อนข้างน้อย จึง

ต้องปรับและยืดหยุ่นตามความสามารถของผู้เรียน ไม่เน้นเนื้อหาเชิงลึกมากเกินไป แต่ควรให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ เช่น การเพิ่มเนื้อหาเรื่องการแต่งกายและการซ่อมแซมชุดการแสดง การประดิษฐ์อุปกรณ์การแสดงหรือเครื่องประดับ รวมทั้งมารยาทไทย ได้แก่ การเคารพผู้ใหญ่ กิริยาท่าทางในช่วงการซ้อม การไม่เดินข้ามสิ่งของ การไม่ใช้เท้าแทนมือ เป็นต้น ซึ่งผลการวิจัยของ ฉัตรชัย เคียรประเสริฐ และ อินทิรา พรหมพันธุ์ (Kreangprasert and Phrompan, 2520) สะท้อนว่า การเรียนการสอนนาฏศิลป์ควรสอดแทรกความรู้ด้านอื่นๆ เข้าไปด้วย โดยเฉพาะเครื่องแต่งกายละครไทย ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ใช้ในการแสดง ขณะทำงานวิจัยของศิริวรรณ ปोंงค์คำสิงห์ (Pongkumsing, 2010) เห็นว่า การสอนนาฏศิลป์ควรนำเรื่องนิทานหรือตำนานมาเป็นเนื้อหาการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมา เนื้อเรื่อง องค์ประกอบการแสดง ตัวละครและท่าทางการรำ เพลงร้องและจังหวะ การแต่งกาย ขั้นตอนการแสดง รวมทั้ง โอกาสที่แสดง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและสนุกสนานไปกับการเรียนรู้ ทั้งนี้ เนื่องจากการวัดประเมินผลของการเรียนในต่างประเทศ จะวัดผลจากการแสดง หรือการนำไปใช้กับกิจกรรมอื่นๆ ที่นักเรียนสนใจ การจัดทำหลักสูตรจึงมีจุดมุ่งหมายถึงประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมที่นักเรียนจะได้รับ และสามารถแสดงออกมากกว่าการวัดผลตามตัวชี้วัดที่ได้กำหนดขึ้นล่วงหน้า

3. แนวทางการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศ ควรให้ความสำคัญในการส่งต่อข้อมูลผู้เรียน บริบทที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน และรายละเอียดการสอน โดยให้ความสำคัญกับการจัดทำข้อมูลผู้เรียนรายบุคคลและบันทึกหลังการสอนในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ จะช่วยให้กระบวนการส่งข้อมูลและส่งต่อกระบวนการเรียนการสอนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงที่ครูอาสาสมัครรุ่นใหม่ต้องเตรียมตัวในช่วงที่ศูนย์ส่งเสริมฯ จัดการฝึกอบรมก่อนการเดินทางไปรับช่วงต่อจากรุ่นก่อน เนื่องจากครูผู้สอนจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันทุกปี สอนเพียง 1 ปีเท่านั้น การจัดทำข้อมูลอย่างเป็นระบบจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่ง จะต้องให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ระบบข้อมูลและรายละเอียดข้อมูลเพื่อเตรียมแผนและกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุขสันต์ สุทธิเสน จันทรวลัย ชะรินทร์ และ พงสี สายยาเย็น (Sutthisen et al., 2520) เรื่อง การพัฒนาระบบรายงานบันทึกหลังการสอนในวิทยาลัยเทคนิคบึงกาฬที่สะท้อนถึงความสำคัญของระบบรายงานบันทึกหลังการสอน และที่สำคัญกว่านั้นคือ ระบบการฝึกอบรมให้ครูสามารถใช้ระบบดังกล่าวได้อย่างเต็มที่

4. หลักสูตรนาฏศิลป์สำหรับผู้เรียนในต่างประเทศ ควรมีวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในการเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย ผู้เรียนปัจจุบันที่สนใจศึกษานาฏศิลป์ไทยในต่างประเทศ ไม่จำกัดเฉพาะผู้ที่มีเชื้อสายไทยเท่านั้น แต่เป็นผู้เรียนที่มีความสนใจในการเรียนรู้วัฒนธรรมที่มีความแตกต่างหลากหลาย ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยสำหรับผู้เรียนในต่างประเทศจึงควรให้ความสำคัญกับกระบวนการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรื่องวัฒนธรรมไทยให้กับผู้เรียนที่นอกเหนือไปจากการสอนทักษะการแสดงนาฏศิลป์ที่มีการออกแบบและพัฒนา กิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมและหลากหลายสอดคล้องกับความต้องการในการเรียนรู้และวาระโอกาสในการแสดงตามประเพณีของวัดและชุมชนอยู่แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญาณิศา บุญประสิทธิ์ (Boonprasit, 2016) เรื่องนาฏศิลป์ : สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในเวทีประชาคม

อาเซียนที่พบว่า การใช้นาฏศิลป์เป็นสื่อเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในเวทีประชาคมอาเซียนจะต้องผ่านกระบวนการพิจารณาเลือกสรรชุดการแสดงโดยทีมผู้เชี่ยวชาญเฉพาะโดยให้ความสำคัญกับการเลือกชุดการแสดงที่สื่อสารความเป็นไทยผ่านองค์ประกอบการแสดง เช่นเครื่องแต่งกายอุปกรณ์การแสดง และลีลาการแสดง

ทั้งนี้ ควรนำเสนอให้เห็นว่าเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้หรือไม่ และควรอ้างทฤษฎีหรือผลการวิจัยของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการ หรือคัดค้านทฤษฎีเดิมที่มีอยู่แล้ว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ การนำหลักสูตรนาฏศิลป์สำหรับผู้เรียนในต่างประเทศไปใช้ ควรมีแนวทางการจัดอบรมครูอาสาสมัครอย่างเข้มข้นมิใช่เพียงแต่ให้ครูนำหลักสูตรนี้ไปใช้เท่านั้นแต่ควรจัดอบรมให้ครูเรียนรู้ที่จะปรับประยุกต์ใช้หลักสูตรที่อย่างเหมาะสมกับบริบทของวัดหรือชุมชนด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป 1) การทำวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นโดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนในสถานการณ์โรคระบาด COVID-19 จากนั้นนำความต้องการและข้อจำกัดต่าง ๆ มาจัดทำหลักสูตรและนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนซึ่งถือได้ว่าเป็น“ร่าง” หลักสูตรที่มีรายละเอียดในเรื่องของบทเพลงและเนื้อหาในแต่ละระดับการเรียนรู้จะนำไปสู่การทำหลักสูตรที่เหมาะสมและครบถ้วนทุกระดับต่อไปทั้งนี้ จึงควรนำ“ร่าง” หลักสูตรที่ได้ในครั้งนี้ไปทดลองใช้จริงและติดตามผลของการใช้เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรและแนวทางการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาต่อไป 2) ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการสร้างแบบทดสอบวัดระดับที่มีมาตรฐานและเหมาะสมกับข้อจำกัดของผู้เรียนในต่างประเทศเช่นเดียวกับการสอบปฏิบัติดนตรีสากลที่ใช้อยู่ในปัจจุบันทั่วโลก ควรทดสอบโดยผู้ที่มีความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทยจริงหรืออาจมีการสอบแบบวัดระดับของผู้ที่เรียนรู้ด้วยตนเองผ่านออนไลน์กับผู้ทรงคุณวุฒิทางนาฏศิลป์จากประเทศไทยด้วย 3) การจัดทำหลักสูตรในครั้งต่อไปควรนำเพลงพื้นบ้านจากภูมิภาคต่าง ๆ รวมในหลักสูตรด้วย

References

- Boonprasit, Y. (2016). Thai traditional dance : A media for promoting and disseminating Thai culture in ASEAN community. *Journal of Journalism, Thammasat University*, 9(1), 183–214.
- Center for the Promotion of Thai Language and Culture Teaching, Professor M.L. Jirayut – Professor Thanphuying Poonsap Noppawong Na Ayutthaya. (2019). *Handbook for training volunteer teachers for the Thai language and culture teaching project abroad*. Faculty of Education, Chulalongkorn University.
- Chantavanich, S. (2018). *Qualitative research methods*. (24th ed.). Chulalongkorn University Press.

- Department of Cultural Promotion. (2017). *Four-year operational plan 2018–2021*. Ministry of Culture.
- Kampo, S. (2017). *A study of Thai instructional management of non-elementary and Thai major teachers in Pathum Thani province*. [Master's thesis]. Chulalongkorn University. (in Thai)
- Kreanprasert, C., and Phrompun, I. (2020). The development of Thai costume course for undergraduate performing arts students. *Journal of Education Studies*, 48(3), 90–105.
- Laovanich, V. (2019). *A research project on the development of a competency-based music curriculum for international students*. *Research Report*. Faculty of Education, Chulalongkorn University.
- Pongkumsing, S. (2010). *A development of school curriculum, dramatic arts strand, gratao tang seour on learning unit for grade 6 students in Thonburi district, Bangkok*. [Master's thesis]. Dhonburi Rajabhat University. (in Thai)
- Office of the Royal Society. (2011). *Royal Institute Dictionary*. Office of the Royal Society
- Sutthirat, C. (2013). *Curriculum development: From theory to practice*. Vprint (1991).
- Sutthisen, P., Charin, C., and Saiyayayen, P. (2020). The teaching anecdotal record system of Buengkan Technical College. *Vocational Education Innovation and Research Journal*, 4(1), 22–28.
- Taba, H. (1962). *Curriculum Development: Theory and Practice*. Harcourt.
- Yodkaew, P. (2018). The management of Thai dance learning in the Buddhist Sunday center of wat Phra Pathom Chedi Nakhon Pathom province. *Patanasilpa Journal*, 2(Supplement), 379–387.
- .